

5

శతక మధురము

- శతక కవులు

చదవండి - ఆలోచించి చెప్పండి.

- రాజేం : రచీ! బాగున్నావా!
- రవి : బాగున్నాను రాజేం. నువ్వేంచేస్తున్నావు? మన చిన్ననాటి మిత్రులు ఎవరైనా కలుస్తున్నారా?
- రాజేం : ఆ! ఆ! అందరూ కలుస్తున్నారు. సంతోష్ లాయరైనాడు. భాను తోచరైనాడు. మధు వ్యాపారం చేస్తున్నాడు. సుఖాష్ రాజకీయనేతగా ఎదిగాడు. ఇలా అందరూ ఒక్కోరంగంలో నీతి నిజాయితీలతో రాణిస్తున్నారు.
- రవి : చిన్నప్పుడు మనం చదివిన చదువు, నేర్చుకున్న జ్ఞానం ఊరికేపోతుందా? ఆ చదువుల ఫలితం, గురువుల దీవెనలు అన్నీ కలిస్తేనే మన అభిపృథి.
- రాజేం : ఓనోసు! ముఖ్యంగా శతక పద్మాల్లోని నీతులు మనవ్యక్తిత్వానికి బాటలు వేశాయి. ఆత్మవిశ్వాసాన్ని నింపాయి కడూ!
- రవి : బాగా చెప్పావు రాజేశీ! శతక పద్మాలు నేటికీ మార్గదర్శకాలు మీపిల్లలకు కూడా నేర్చించు బాగా!
- రాజేం : నేర్చుతున్నాను. సరే రచీ! బస్సు వచ్చింది. మళ్ళీ కలుధ్యాం.

ప్రశ్నలు:

1. సంభాషణను బట్టి వారు ఎవరని భావిస్తున్నారు?
2. వారి అభిపృథికి కారణాలేవి?
3. వ్యక్తిత్వాన్ని ఏవి తీర్చిదిద్దుతాయి?
4. ఏవి నేటితరానికి మార్గదర్శకాలని రవి చెప్పాడు?

పాఠ్యం ఉద్దేశం / నేపథ్యం

శతకాలు నైతిక విలువలను పెంపొందింపజేస్తాయి. భావిజీవితాన్ని తీర్చిదిద్దుతాయి. శతక పద్మాల్లోని నైతిక విలువలను తెల్పుడమే ఈ పాఠం ఉద్దేశం.

పార్యభాగ వివరాలు

శతక పద్మలలో మకుటం ప్రధానమైంది. ఈ పద్మలలో ప్రతి పద్మం చివర మకుటం ఉంటుంది. ఇవి ముక్కకాలు, అంటే ఏ పద్మానికదే స్వతంత్ర భావంతో ఉంటుంది. ప్రస్తుత పారంలోని పద్మలు మల్లభూషాలీయం, చిత్ర శతకం, తరిగొండ సృసింహ శతకం, భక్త చింతామణి శతకం, ఉత్సలమూల, విశ్వనాథేశ్వర శతకం, నింబగిరి నరసింహ శతకం, లోంకరామేశ్వర శతకం అనే నీతి శతకాలలోవి.

విద్యార్థులకు సూచనలు

- పారంలోని పద్మలను రాగంతో, భావంతో చదవండి.
- పారం చదివి ఆధ్యంకాని పదాల కింద గీతలు గీయండి.
- ఆధ్యంకాని పదాలకు ఆర్ధాలను ‘పదవిజ్ఞానం’ పట్టిక చూసిగాని లేదా నిఘంటువు చూసిగాని తెల్పుకోండి.
- ప్రవేశిక చదవండి. మిత్రులతో చర్చించండి.

కవయిత్రి / కపుల పరిచయం

1. మల్లభూషాలీయం నీతిశతక కర్త - ఎలకూచి బాలసరస్వతి :
క్రీ.శ. 1600 ప్రాంతంవాడు. మహాబూబ్ సాగర్ జిల్లా జిల్లాలు సంస్థానంలో సురభిమాధవరాయల ఆస్తానకవి. తెలుగులో తొలి త్రైలికాప్యమైన ‘రాఘవ యూదవ పొండవీయం’ కర్త. ఆంధ్రశస్త్రచింతామణి వ్యాఖ్యాత. దాదాపు పన్నెండు గ్రంథాలు రచించాడు. భర్తాపూరి సుభాషిత త్రిశతిని తెలుగులోకి అనువదించిన వారిలో మొదటివాడు. పాండిత్య స్థారకంగా, ధారాళమైన శైలిలో ఈయన రచన సాగుతుంది.
2. చిత్రశతక కర్త - శ్రీపతి భాస్కరకవి :
17వ శతాబ్దికి చెందినవాడు. శైవ పండిత త్రయంలోని శ్రీపతి పండితుని వంశీయులని పరిశోధకుల భావన.
3. తరిగొండ సృసింహ శతక కర్త - తరిగొండ వెంగమాంబ :
18వ శతాబ్దికి చెందిన కవయిత్రి. చిత్రూరు జిల్లా తరిగొండ గ్రామ నివాసిని. బాల్యం నుంచే భగవద్గుర్తురాలు. తరిగొండ సృసింహశతకంతో పాటు శివనాటకం, నారసింహవిలాసకథ అనే యుక్తగానాలు, రాజయోగామ్యతం అనే ద్వీపద కావ్యం, శ్రీవేంకటాచల మాహాత్మ్యం, అష్టాంగ యోగసారం, వాశిష్ఠ రామాయణమనే పద్మకావ్యాలు రచించి ప్రసిద్ధికెక్కింది.

(డాయిచిత్రం)

4. భక్త చింతామణి శతకం - వడ్డాది సుబ్బారాయకవి :

‘పసురాయకవిగా ప్రసిద్ధి పొందిన వడ్డాది సుబ్బారాయకవి 20వ శతాబ్దానికి చెందినవారు. ఈయన రాజుపోంద్రవరంలోని దౌరతనంపారి ఘష్టగ్రేడ్ కళాశాలలో ఆంధ్రప్రాయస్కులుగా పనిచేశాడు. ‘హిందూ జనసంస్కరిణి’ అనే పత్రికలో ‘భక్తచింతామణి’ పేర ఎన్నో పద్యాలు రాశాడు. తరువాత దాన్ని భక్తచింతామణి శతకంగా పూర్తిచేశాడు. వీరి ‘వేణీసంహరం’ అనే నాటకం చాలా ప్రసిద్ధపొందింది. ‘ప్రబోధ చంద్రోదయం’ అనే నాటకం, ‘నందనందన శతకం’, భగవత్పీర్మనలు అనేవి ఈయన ఇతర రచనలు.

5. ఉత్సాహమాల శతక కర్త-ఉత్సాహ సత్యనారాయణచార్య :

వీరు ఖమ్ముం జిల్లాలోని చింతకాని ప్రాంతంవాడు. రసధ్వని, ఈ జంట నగరాలు - హేమంత శిశిరాలు, గజేంద్రమోక్షం, భ్రమరగీతం, లీకృష్ణ చంద్రోదయం, మొదలైన పుస్తకాలు రాశాడు. వీరిని 2003లో కేంద్ర సాహిత్య అకాడమి అవార్డు వరించింది. ఈయన తైలి లలితమధురంగా, సరకంగా, సున్నిత్మైన హస్యంతో కూడి ఉంటుంది.

(1923 - 2007)

6. విశ్వనాథేశ్వర శతక కర్త - గుమ్మన్నగారి లక్ష్మీనరసింహ శర్మ :

మెదక్ జిల్లా పోతారెడ్డి పేటలో జన్మించాడు. కవితాకళ్యాణి, అవధాన సరస్వతి, వాగీశ్వరస్తుతి, ఆచ్ఛామాత్రక, పద్మోద్యానము గ్రంథాలను రచించారు. మూడువందలకు పైగా అవధానాలు చేసి ‘అవధాన శశాంక’, ‘అశుకవిశేఖర’ అనే బిరుదులు పొందాడు.

(1934 - 2011)

7. నింబగిరి సరసింహ శతక కర్త - అందేవేంకటరాజు :

కరీంనగర్ జిల్లా కోర్టుల్లో జన్మించిన ఈయన సవోదయం, మణిమంజూషు కళాతప్పస్సిని అనే పద్మకావ్యాలు, భారతరాణి నాటీకల సంపుటిని రచించాడు. నింబగిరి శతకం, ఈశ్వర శతకాలతోపాటు, వానమామలై వరదాచార్యుల కృతులు - అనుశేలన అనే సిద్ధాంతగ్రంథాన్ని రాశాడు. ‘కవిశిరోమణి’, ‘అవధాన యువకేసరి’, ‘అవధాన చతురానన’ బిరుదాంకితులు.

(1933 - 2006)

8. శ్రీ లోంక రామేశ్వర శతక కర్త నంబి శ్రీధరరావు :

వీరు నిజమాబాద్ జిల్లా భీంగల్ నివాసి. ‘కవిరాజు’ బిరుదాంకితుడు.

శ్రీమన్నింబాచల మాహాత్మ్యం, శ్రీమన్నింబగిరిసరసింహశతకం, శారదాగణితం, శ్రీలోంక రామేశ్వర శతకం ఈయన ఇతర రచనలు.

(1934 - 2000)

ప్రవేశిక

విశ్లేషమైన సాహిత్య ప్రక్రియల్లో పద్మం ఒకటి. పద్మం ఛందోబ్దమైంది. లయుత్కంగా గానయోగ్యంగా ఉంటుంది. ధారణకు అనువుగా ఉంటుంది. అందుకే మన ప్రాచీన కవులు స్తుతులు, శాస్త్రవిషయాలు, వైతిక విషయాల్లీ పద్మాల్లో చొప్పించి అందించారు. పద్మ ప్రక్రియలో 'శతకం' ఒక విభాగం. మేలిముత్యాల్లాంటి శతక పద్మాలనుండి కొన్నింటిని ఈ పారం ద్వారా తెలుసుకుండాం! పద్మ రసానుభూతిని ఆస్వాదిస్తూ వైతిక విలువల్లి పెంచిందించుకుండాం....

I

❖ము॥ సిరిలేకైన విభూషితుండె యయి భాసిల్లున్ బుధుండౌదలన్
గురుపాదానతి కేలనీగి చెవులందు న్యిన్ని వక్కంబునన్
స్థిరసత్యేశ్వరీ భుజంబులన్యిజయమున్నిత్తం బునస్సన్నాసో
హర సాజస్యము గల్లిన న్యురభిమల్లా! నీతివాచస్పతీ! 1
- ఎలకూచి బాల సరస్వతి

❖ఉం॥ బీదలకన్న వప్పుములు పేర్కొనంగుము తుచ్ఛసౌఖ్యసం
పాదనకై యబ్దముల బల్కు, వాదములాడబోకు, మ
ర్యాదనతిక్రమింపకు, పరస్పరమైత్తి మెలంగు, మిట్టివో
వేదములంచెరుంగుము, వివేకధనంబిదినమ్ముచిత్తమా! 2
- శ్రీపతి భాస్కర కవి

ఆలోచించండి-చెప్పండి

- ◆ సంపద లేకున్నా పండితుడు శోభిస్తాడు, అని ఎలా చెప్పగలవు?
- ◆ బీదలకు ఏమివ్వాలి?
- ◆ మంచి లక్ష్మణాలేవి?
- ◆ 'మైత్రి' అనే పదానికి పర్యాయపదాలు చెప్పండి.

II

❖ఉం॥ పట్టుగ నీశ్వరుండు తన పాలిట నుండిపుడిచ్చినంతలోఁ
దిట్టుక దీనదేపులను తేటగ లాలనజేసి, యన్నమున్
పెట్టు వివేకి మానసముఁ బెంపానరించుచు నూరకుండినన్
గుట్టుగ లక్ష్మీంబోండుఁ; దరిగొండన్నసింహా! దయాపయోనిధీ! 3
- తరిగొండ వెంగమాంబ

❖ము॥ తనదేశంబు స్వభావ వైజమతమున్ అస్యుత్సుదాచారముల్
తనదేహత్తుల నెత్తెఱంగున సదాతానట్టు ప్రేమించి, త
ద్వనతా వాప్తికి సాధనంబులగు సత్యార్థమ్ములన్ జేయఁగా
అనువోబుద్ధి యొసంగుమీ ప్రజకు దేవా! భక్త చింతామణీ! 4
- వద్దాది సుబ్బరాయకవి

ఆలోచించండి-చెప్పండి

- ◆ ఎవరిని ఆదరించాలి? లక్ష్మీ ఎప్పుడు వచ్చి చేరుతుంది?
- ◆ మంచి పసులకు అపురుషైన బుద్ధి అనగా ఏమిటో ఎవరించండి.

III

❖ చ॥ అనయము దోషమే పరులయందు కనుంగొని పల్చునట్టి యా
జనుని కొగిన్ గుణగ్రహణశక్తి నశించును; మంచి మాత్రమే
జనములలోన చూడగల చక్కని చూపులు పల్చునాల్గ నా
కెనయగనిమ్ము వేంకటపత్తి! అఫిలాండపత్తి! శ్రీయఃపత్తి! 5
- ఉత్సవ సత్యనారాయణాచార్య

❖ మ॥ ఇతివోసామృత రుక్మిభా ధవళితంబీ భారతం బార్ధసం
స్నేతి జీవత్సరిదంబు సేవితము; సాహిత్యస్వరానంద దీ
పితమున్ పావన భావనావహమహావేశంబె జాతీయతా
ప్రతమౌ ధర్మపరాయణర్థి పరివారా! విశ్వనాథేశ్వరా!
- గుమ్మన్నగారి లక్ష్మీనరసింహశర్మ 6

ఆలోచించండి-చెప్పండి

- ♦ ఇతరులలో చూడవలసిందేమి?
- ♦ ఉత్సవారు ఏం కోరుకొంటున్నారు?
- ♦ భారతదేశం గొప్పతనం ఏమి?
- ♦ ‘జాతీయతాప్రతం’ అంటే
మీరేమనుకుంటున్నారు?

IV

సీ ॥ గుణమింత కుదురక గుళ్ళు తిరుగుటయేల?
సంస్కారమబ్బని చదువులేల?
చిత్తంబు నిలువని శివపూజలవియేల?
శాంతిగుర్భని యోగసాధనేల?
మంచిని పెంచని మలినమతము లేల?
హితబుద్ధి గలుగని ప్రతములేల?
అభ్యుదయము గాని ఆచారతతియేల?
తగురక్క సేయని ధర్మమేల?

తే ॥ దమము శమము కూడని జపతపము లేల?
స్వామి! నీభక్తి కలుగని జన్మమేల?
వరశుభ విలాస! శ్రీనింబగిరి నివాస!
భవ్యగుణధామ! నరసింహా! దివ్యనామ!! 7
- అందె వేంకటరాజం

ఆలోచించండి-చెప్పండి

- ♦ సంస్కారంలేని చదువు అంటే ఏమిటి?
- ♦ ఇంటికి దీపం ఇల్లాలని ఎందుకంటారు?
- ♦ కవి ‘పృథా’ అని వేటిని పేర్కొన్నాడు?
దేనిపై మీ అభిప్రాయమేమిటి?

❖ రా॥ ఇల్లాలింటికి దీపవోననగ హీహీయంచు మందుల్ మహో
భల్లూకాకృతి దోష సవ్యదురు, దీవ్యదీవ్యమగంగన్ జటా
వల్లిన్ నీవు ధరించుటన్ వినరొ, యెవ్వారైన మర్యాద వ
ర్థిల్లన్ కాంతల జూడకున్న హితమా? శ్రీలొంక రామేశ్వరా! 8
- నంబి శ్రీధరరావు

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం వారిచే ఉచిత పంపిడీ

భావాలు

1. నీతిలో బృహస్పతి అంతటి వాడవైన ఓ సురభిముల్లా! శిరస్సువంచి గురువుల పాదాలకు నమస్కరించేవాడు, దానగుణం కలిగినవాడు, చెప్పే విషయాన్ని శ్రద్ధగా వినగలిగినవాడు, సత్యధ్రతుడైనవాడు, భుజబలంతో విజయాలను పొందేవాడు, మనసునిండా దయగలవాడైన పండితుడు సంపద లేకున్నా ప్రకాశిస్తాడు.
2. చిత్తమా! పేదవారికి అన్నదానం, వప్పుదానం అధికంగా చేయుము. నీచవైన సుఖాలకోసం అబద్ధాలాడకు. అనవసరంగా ఎవరితోసూ వాదనకు దిగకు. మర్యాదమీరి, హద్దుమీరి ప్రవర్తించకు. అందరితో సఖ్యతతో మెలగు. ఈ సూత్రాలనే వేదాలుగా భావించు. వివేకులకు ఈ లక్ష్మణాలే సంపదగా భాసిల్చుతాయి.
3. దయానముద్రుదా! తరిగండ సృసింహదేవా! వివేకి అయినవాడు తనకు భగవంతుడు ప్రసాదించిన దానిలో - అనాధలను నిరుపేదలను కసరుకోక ఆప్యాయతతో లాలిస్తూ అన్నంపెడతాడు. అలాంటి సహృదయుణ్ణి సంపదలకు అధిదేవత అయిన లక్ష్మీ గుట్టుచప్పుడు కాకుండా వచ్చి వరిస్తుంది. దీనులకు చేసే అన్నదానానికి ఇంతటి ప్రాశస్త్యం ఉందని తాత్పర్యం.
4. భక్తుల పాలిట చింతామణియైన ఓస్యామీ! ఎవరైనా తన శరీరాన్ని ఆత్మను ఎట్లా అభిమానిస్తాడో, అలాగే తన దేశాన్ని, తన భాషను, మతాన్ని, ఆచారాన్ని కూడా అభిమానించేటట్లు, వాటి బెస్తుల్యానికి సాధనాలైన మంచి పనులను చేసేటట్లు తగిన బుద్ధిని ప్రజలకు ప్రసాదించు.
5. అభిలాండనాయకా! లక్ష్మీపల్లభా! వేంకటపతీ! ఇతరుల్లో ఎల్లప్పుడూ తప్పులు వెతికేవానికి మంచిని గ్రహించేశక్తి సన్మగిల్లతుంది. అందరిలోసూ మంచిని దర్శించే చూపులు, అందరితో మంచిగా మాట్లాడే నాలుక నాకిప్పుతండ్రి! (వ్యక్తిత్వ వికాససూత్రం ఇందులో దాగిఉంది. సకారాత్మక ఆలోచన, సమ్యక్ందృష్టి అనే శ్రేష్ఠ భావన అత్యంతావశ్యకం.)
6. ధర్మపరాయణులైన మహర్షులను పరివారంగా కలిగిన ఓ విశ్వనాథేశ్వరా! భారత దేశం వేదాల శోభతో ఇతిహసాలనే అమృతంతో, అలరారుతున్నది. ఆర్థ సంస్కృతి అనే జీవనది నీటిచే సేవితమాతున్నది. సాహిత్య స్వరానందంచేత శోభిల్లతున్నది. పవిత్రమైన ఆలోచనలను తీవ్రంగా ఆవాహన చేసుకోవడమే భారతదేశానికి జాతీయప్రతం.
7. నింబగిరిలో వెలసినదేవా! శ్రేష్ఠమైన శుభాలతో అలరారేవాడా! అత్యుత్తమ గుణాలు కలవాడా! నరసింహదేవా! మంచి స్వభావం లేకుండా ఎన్నికార్యాలు చేసినా ఏంలాభం? సత్పువర్తన లేకుండా ఆలయాలు తిరగడం వృథా. సంస్కారం నేర్చిని చదువు, చాంచల్య మనసుతో చేసే శివపూజ కూడా వ్యధమే! శాంతినివ్వని యోగసాధన, మంచినిపెంచని మతం, మేలుకోరని ప్రతం, చైతన్యం కళ్లించని ఆచారాలు, లోకరక్షణచేయని ధర్మం వల్ల ప్రయోజనం శున్యం. ఓ స్యామీ! బాహ్య, అంతరింద్రియ నిగ్రహం లేని జపతపాలు, నీమీద భక్తి లేని జన్మ వ్యధమే కదా!
8. ఓ రామేశ్వరా! ‘ఇల్లాలే ఇంటికి దీపం’ అనే మాట వింటేనే అల్పజ్ఞానులు ఎలుగుబంట్లలాగా విరగబడి నవ్వుతారు. కానీ పవిత్రమైన ఆకాశగంగను నీవు తలపై దాల్చిన విషయం వారికి తెలియదేమో! ఎవరైనా స్త్రీని గౌరవించకపోవడం మంచిది కాదు కదా!

I అవగాహన - ప్రతిస్పందన

1. కింది అంశాల గూర్చి మాట్లాడండి.
  - అ) సంస్కృతం
  - ఆ) ప్రతాలు
  - ఇ) ఆచారాలు
  - ఈ) దానగుణం
2. పారంలోని పద్మాల ఆధారంగా కింది వాక్యాలకు తగిన పద్యపాదం గుర్తించండి.
  - అ) ఎల్లప్పుడు ఇతరుల దోషాలను చూడటం.
  - ఆ) పేదవారికి ఆహారం, బట్టలు దానం చేయడం.
  - ఇ) సంపద రహస్యంగా వచ్చి చేరుతుంది.
3. కింది పద్మాలను పాదభంగం లేకుండా పూరించండి.
  - అ) ఇల్లాలింబికి ..... రామేశ్వరా!
  - ఆ) సిరిలేకైన ..... వాచస్పతీ!
4. కింది పద్మాన్ని చదపండి. ప్రత్యులకు జవాబులు రాయండి.

సత్యసూక్తి ఘుటించు, ధీజడిమ మాన్మ
గౌరవమొసంగు, జనులకుఁగలుపుమడచు
కీర్తిప్రకటించు, చిత్త విస్మార్తి జేయు
సాధుసంగంబు సకలార్థ సాధకంబు.

◆ ప్రత్యులు

- అ) సూక్తి అంటే ఏమిలీ?
- ఆ) కీర్తి ఎలా వస్తుంది?
- ఇ) సాధుసంగం వల్ల ఏం జరుగుతుంది?
- ఈ) ఈ పద్మానికి శీర్షిక సూచించండి.

II.

వ్యక్తికరణ - సృజనాత్మకత

1. కింది ప్రశ్నలకు ఆలోచించి పదేసి వాక్యాల్లో జవాబులు రాయండి.
  - (అ) వివేకి లక్ష్మణాలేవి?
  - (ఆ) సంపద ఎవరి వద్దకు వచ్చి చేరుతుంది?
  - (ఇ) దేశభాషల ఔన్నత్యాన్ని పెంచడమంటే ఏంటి?
  - (ఈ) “ఇతిహాసామృత...” అనే పద్యభాషాన్ని మీ సాంతమాటల్లో రాయండి.
2. కింది ప్రశ్నలకు ఆలోచించి పదేసి వాక్యాల్లో జవాబులు రాయండి.
  - (అ) సజ్జన లక్ష్మణులు పేర్కొనండి.
  - (ఆ) నైతిక విలువలంటే ఏమిటి? మీరు గమనించిన విలువల్ని పేర్కొనండి.
3. కింది ప్రశ్నలకు సృజనాత్మకంగా / ప్రశంసిస్తూ రాయండి.

ఎదుటి వారిలో తప్పులు వెతకటం కన్నా వారి సుండి మంచిని స్వీకరించటం మేలు అని తెలియజేస్తూ మిత్రుడికి లేఖ రాయండి.

(లేదా)

పారశాలలో జరిగే భాషోత్సవాన్ని తిలకించడానికి ప్రముఖ శతక కవులు వచ్చారు. వారి ద్వారా శతకాల గురించి, వారి రచనల గురించి తెలుసుకోవడానికి పిల్లలు ఇంటర్వ్యూ చేయాలనుకున్నారు. మీరైతే ఏమని ఇంటర్వ్యూ చేస్తారు? ఇంటర్వ్యూకు అవసరమైన ప్రశ్నావశిని రూపొందించండి.

III.

భాషాంశాలు

పదజూలం

1. కింది పదాలకు అర్థాలు రాసి వాటితో సాంత వాక్యాలు రాయండి.

ఉదా॥ బుధుడు = పండితుడు

బుధులతో కలిసి ఉండడం వల్ల జ్ఞానం పెరుగుతుంది.

(అ) అనయం =

అ) శమం =

ఇ) మైత్రి =

ఈ) సౌజన్యం =

---

2. కింది పదాలకు వ్యుత్పత్తి అర్థాలు రాయండి.

అ) విశ్వాసాధుడు   ఆ) శివుడు   ఇ) శ్రీయఃపతి

3. కింది పదాలకు పర్యాయ పదాలు రాసి, వాటితో వాక్యాలు రాయండి.

ఉదా ॥ గంగ - భాగీరథి, జాహ్నావి

భాగీరథి తీరంలో బుషులు తపస్సు చేస్తున్నారు. పరమ పావనిగా జాహ్నావి పేరు గాంచింది.

అ) శివుడు -

అ) మైత్రి -

ఇ) కాంత -

ఈ) గుడి -

4. కింది వాక్యాలను గమనించండి. అయి వాక్యాల్లోని ప్రకృతి వికృతుల్ని గుర్తించి పట్టికగా కూర్చుండి.

అ) భారతీయ ధర్మం సర్వోత్తుష్టమేంది. బుద్ధుడు దమ్మాన్ని బోధించాడు.

ఆ) ఓ సామి! కుడివైపుగా వెళ్లే స్వామి వారి గుడివస్తుందా?

ఇ) సిరిని కురిపించి లక్ష్మీదేవి శ్రీమంతుల్ని చేస్తుంది.

ఈ) ఆలోచనలు స్థిరంగా ఉండాలి. తీరమైన బుద్ధి వివేకుల లక్ష్మణం.

వ్యాకరణాంశాలు

1. కింది సందర్భాలలో పునరుక్తమయిన హల్లులను పరిశీలించండి. అవి వ్యుత్పనుష్ఠాన అలంకారాలవనో కాదో చచ్చించండి.

అ) నీ కరుణాకర్తాక్ష వీక్షణములకై నిరీక్షించుచున్నారము.

ఆ) అడిగెదనని కడువడిజను

నడిగినందను మగుడనుడుగడని నడయుడుగున్.

ఇ) మకరంద బిందు బృంద రసస్యందన మందరమగు మాతృభాషయే.

ఈ) చూరుకు, తేరుకు, యేరుకు, నారకు, దారువును వాడు నరవరులిలలోన్.

విసర్గసంధి :

2. సంస్కృత పదాల మధ్య విసర్గ మీద తరచు సంధి జరుగుతూంటుంది. అది వేర్పేరు రూపాలుగా ఉండటం గమనిధ్యం. కింది ఉదాహరణలు విడదీసి చూడండి.

- అ) నమోసమః
- ఆ) మనోహరం
- ఇ) పయోనిధి
- ఈ) వచోనిచయం
- షై పదాలను విడదీస్తే - ఈ కింద విధమైన మార్పులు జరిగాయా?

  - అ) నమః + నమః
  - ఆ) మనః + హరం
  - ఇ) పయః + నిధి
  - ఈ) వచః + నిచయం

- కింది పదాలు కలిపి, మార్పును గమనించండి.

  - అ) మనః + శాంతి
  - ఆ) చతుః + షష్టి
  - ఇ) నభః + సుమం

- పదాలను కలుపగా వరుసగా మనశ్శాంతి, చతుషష్టి, నభస్సుమం అనే రూపాలు ఏర్పడ్డాయి కదా! (విసర్గమీద శ, ష, స లు ద్విత్యాలుగా మారడం గమనించండి.)
- కింది పదాలను విడదీయండి.

  - అ) ప్రాత్మఃకాలము
  - ఆ) తపఃఫలము

- ‘స’ కారం (స్) విసర్గరూపంగా ప్రయోగింపబడుతుంది. అందుకే నమస్కరము, శ్రేయస్కరము, వనస్పతి మొదలగు సందర్భాల్లో మార్పులేదు.
- కింది పదాలను కలిపి, మార్పును గమనించండి.

ఉదా॥ అంతః + ఆత్మ	=	అంతరాత్మ
ఆ) దుః + అభిమానం	=	_____
ఆ) చతుః + దిశలు	=	_____
ఇ) ఆశీః + వాదము	=	_____
ఈ) పునః + ఆగమనం	=	_____
ఉ) అంతః + మధునం	=	_____

అంతః, దుః, చతుః, ఆశీః, పునః మొదలైన పదాలకు వర్ణప్రథమ, ద్వితీయాక్షరాలు, శ, ష, సలు గాక మిగతా అక్షరాలు కలిస్తే విసర్గ రేఖ (ర్) గా మారడం గమనించండి.

- కింది పదాలు విడదీయండి.

$$\begin{array}{lcl}
 \text{ఉదా॥ ధనుష్టోట్టి} & = & \text{ధనుః + కోటి} \quad (\text{ధనుస్ + కోటి}) \\
 \text{అ) నిష్పలము} & = & \text{_____} \quad (\quad) \\
 \text{ఆ) దుష్పరము} & = & \text{_____} \quad (\quad)
 \end{array}
 \left. \begin{array}{l}
 \text{ఇన్, (ఇః), ఉన్ (ఉః)ల} \\
 \text{విసర్గకు క, ఖ, ప, ఫ లు} \\
 \text{పరమైనప్పుడు విసర్గ (న్) 'ష' } \\
 \text{కారంగా మారుతుంది.}
 \end{array} \right\}$$

- కింది పదాలు విడదీయండి.

$$\begin{array}{lcl}
 \text{ఉదా॥ నిస్తేజము} & = & \text{నిః + తేజము} \\
 \text{అ) దుశేష్టితము} & = & \text{_____} + \text{_____} \\
 \text{ఆ) ధనుష్టంకారము} & = & \text{_____} + \text{_____} \\
 \text{ఇ) మనస్తాపము} & = & \text{_____} + \text{_____}
 \end{array}
 \left. \begin{array}{l}
 \text{విసర్గకు చ, ఛ లు పరమైతే 'శ'} \\
 \text{ట, ర లు పరమైతే 'ష' } \\
 \text{త, థ లు పరమైతే 'స' } \\
 \text{వస్తుంది.}
 \end{array} \right\}$$

- పై ఉదాహరణలన్నీ పరిశీలించిన మీదట విసర్గ సంధి ఆరు విధాలుగ ఏర్పడుతున్నదని తెలుస్తున్నది.
  - అకారాంత పదాల విసర్గకు వర్గ ప్రథమ ద్వితీయాక్షరాలు (క, చ, ట, త, ప; ఖ, ఛ, ఱ, ఫ), శ, ష, స లు గాక మిగతా అక్షరాలు పరమైనప్పుడు విసర్గలోపించి 'అ'కారం 'ఓ' కారంగా మారుతుంది.
  - విసర్గకు శ, ష, స లు పరమైనప్పుడు శ, ష, స లు ద్విత్యాలుగా మారుతాయి.
  - విసర్గమీద క, ఖ, ప, ఫ లు వస్తే, మార్పురాదు (సంధి ఏర్పడదు).
  - అంతః, దః, చతుః, ఆశీః, పునః మొదలైన పదాల విసర్గ రేఫ (ర్) గా మారుతుంది.
  - ఇన్, ఉన్ల విసర్గకు క, ఖ; ప, ఫ లు పరమైతే విసర్గ 'ష' కారంగా మారుతుంది.
  - విసర్గకు, చ, ఛ లు పరమైతే 'శ' కారం; ట, ఱ లు పరమైతే 'ష' కారం; త, థ లు పరమైతే 'స' కారం వస్తాయి.

భాషాకార్యకలాపాలు / ప్రాజెక్టు పని

- పారశాల గ్రంథాలయంలో శతక పద్మాలున్న పుస్తకాలు తీసుకొని చదవండి. వాటిలో ఏవైనా ఐదు శతక పద్మాలను వాటి భావాలను రాసి ప్రుదర్శించండి.

జ్ఞానం పెన్నిధి పంచిది.

అది జ్ఞాతులు వంచించి తీసుకోడానికి వీలులేనిది.

దొంగలు అపహరించలేనిది.

దానం చేసినా తరగనిది.

అది ఓ అనర్థ రత్నం.

- చాణక్యనీతి

పుస్తకం-తెలుగుకొడె

మహాత్మగాంధి బోధనలు

సత్యం :

ప్రపంచానికి జోధించటానికి నా వద్ద కొత్త ఏమీ లేదు. సత్యాహింసలు పర్వతాలంతటి ప్రాచీనమైనవి. సత్యాహింసలే నా మతం. సత్యం నా భగవంతుడు. ఆయను ప్రసన్నం చేసుకోవటానికి అహింస మార్గం. సత్యమనేది, నీవు ఎంత ఎక్కువగా బోషిస్తే అంత ఎక్కువగా ఘలాలిచే విశాల వృక్షం వంటిది. సత్యమనే గనిలో ఎంతలోతుగా అన్యోషిస్తే అక్కడ నిక్షిపుష్టివుండి దొరికే వ్జం అంత విలువైనదిగా వుంటుంది. ఇతోధిక సేవా మార్గాలకు దారులు కనిపించవచ్చు.

నా జోవితమంతటా, సత్యంపై దృఢంగా నిలబడటం రాజీయుక్త సౌందర్యాన్ని మెచ్చుకోవటం నాకు నేర్చింది. ఈ భావన సత్యాగ్రహం (అహింసా ప్రతిభుటున)లో తప్పనిసరి భాగముని ఉత్తరోత్తర జీవితంలో నేను చూడగలిగాను.

నిలకడవున్న వృక్షికా కనిపించేందుకు నేనెప్పుడూ ప్రద్రచూపలేదు. నా సత్యాన్యేషణ ప్రయత్నంలో అనేక భావాలను విడునాడాను. అనేక కొత్త విషయాలు నేర్చుకున్నాను. నా వయోభారం పెరిగే కొలది నా అంతర్గత వృద్ధి ఆగిపోతుందని గాని లేదా మాంసం కరిగిపోవటంతో నా వృద్ధి ఆగిపోతుందనే భావనగాని నాకు లేదు. నేను ఆలోచిస్తున్నదల్లా సత్యం. నా భగవంతుడు క్షణక్షణానికి యిచ్చే పిలుపును శిరసావహించేందుకు నా సంస్థిత గూర్చే.

సత్యం స్వభావరీత్యా స్వయం ప్రదర్శితం. దానిని ఆవహించివున్న అజ్ఞానమనే సాతెగూళ్ళను నీవు తొలగించగలిగితే అది స్వష్టంగా ప్రకాశిస్తుంది.

అహింస :

నేను నాలో ఉన్నట్లు చెప్పుకునే వీడైక సుగుణం సత్యం, అహింస. మానవాతీత శక్తులున్నట్లు నేను చెప్పుకోజాలను. అటువంటిపాటిని నేను కోరుకోను. నాతోటి మానవులలో దుర్భలుని శరీరముకున్న దుష్టమాంసఖండములే నా శరీరమునకూ ఉన్నావి. అందువల్ల అందరిలాగే నేనూ తప్ప చేయవచ్చును. నా సేవలకు అనేక పరిమితులున్నావి.

అహింస మానవాళికి అందుబాటులో ఉన్న గొప్ప శక్తి. అహింస రూపుదిద్ధుకోవలసిన లేదా పాటించమని ఆదేశించవలసిన గుణం కాదు. అది అంతర్గతంగా వృథిచెందేది. ఒక వృథి చేసే తీపుష్టిన ప్రయత్నంపై దాని మనుగడ ఆధారపడి ఉంటుంది.

మన సూత్రాలను ఇతరులు గౌరవించాలని మనం ఎలా ఆశిస్తామో తమ సూత్రాల పట్ల అదే పరిగణనకు ప్రత్యుధికూడా ప్రాత్మక. ప్రత్యుధ్యలను గెలుచుకోవటానికి మనం ప్రతి అవకాశాన్ని ఉపయోగించుకోవాలని అహింస కోరుతుంది.

క్రమశిక్షణ - విధి నిర్వహణ :

జీవిత ముఖ్య ప్రయోజనం స్వక్రమంగా జీవించడం, స్వక్రమంగా ఆలోచించడం, స్వక్రమంగా వృపుపరించడం.

మనం వీదైనా గొప్పదైన, శాశ్వతమైనదానిని సాధించే ముందు కలిసమైన, ఉక్కు క్రమశిక్షణ ఉండి తీరాలి. ఆ క్రమశిక్షణ కేవలం విద్యాసంబంధమైన వాదన నుండి, హేతువుకు, తర్వానికి విజ్ఞాపించేయటం ద్వారా రాదు. క్రమశిక్షణను ప్రతికూలత అనే పారశాలలోనే నేర్చుకోవాలి.

సంతృప్తి ప్రయత్నంలో పుంటుంది గాని సాధించడంలో వుండదు. సంహర్షణ కృషి సంహర్షణ విజయాన్నిస్తుంది.

నిరంతర అభివృద్ధి జీవిత సూత్రం. నిలకడగా వున్నట్లు కనిపించే నిమిత్తం తన పిదివాదాలను కాపాడుకునేందుకు ఎల్లప్పుడూ ప్రయత్నించే మనిషి తనను తాను బూటకపు స్థితిలలోకి నెఱ్చుకుంటున్నాడు.

హక్కులకు సిస్తెన మూలం విధి. మనందరం గనుక మన విధులను నిర్వార్తించినట్లయితే హక్కును పొందటం దూరం కాజాలదు. విధులు నిర్వార్తించకుండా హక్కుల వెంట మనం పరుగిడితే అవి అగమ్య గోవరంగా మన నుండి తప్పించుకుంటాయి. మనం ఎంతగా వాటి వెంట పడితే అవి అంతగా దూరం ఎగిరిపోతాయి.

తన విధులు సహంగా నిర్వార్తించే వ్యక్తికి హక్కులు వాటంతట అవే సమకూరుతాయి.

కైర్యం - ర్ఘం విశ్వాసం :

దైర్యం అనేది కండర సంబంధమైన పదార్థంగా ఎవ్వరూ ఎన్నడూ చెప్పలేదు, అది హృదయానికి సంబంధించింది. అతి గట్టి కండరం కూడా ఊహజనితమైన భయం ముందు వణికిపోతుందని మనకు తెలుసు. కండరాన్ని వణికించేది హృదయం.

శారీరక దారుఢ్యం నుండి బలం చేకూరదు. అది మొక్కవోని సంకల్యం నుండి వస్తుంది.

బలానికి సంయుమనాన్ని, మర్యాదను జత చేసినపుడు అది ప్రబలమపుతుంది.

ప్రపంచంలో చూడాలని నీవు కోరుకుంటున్న మార్పు నీలో రావాలి.

నమత :

అహింసా స్ఫూర్తి విధిగా నమ్రతకు దారి తీస్తుంది.

నమత అనేది ప్రత్యేకించి పోటించేటువంటిది కాదు. ఎందుకంటే, అది ఉద్దేశపూర్వకంగా ఆవరించటానికి ఉద్దేశించింది కాదు. అయితే అది ‘అహింస’కు తప్పనిసరి పరీక్ష ఎవరిలోనైతే ‘అహింస’ వుంటుందో వినయం అతని స్వభావంలో భాగమపుతుంది.

తప్పులు చేయనివారు ఎవరూ వుండరు - దైవాంశ సంభూతులైనా సరే. తప్పిదాలు లేకపోవటం వల్ల వారు దైవాంశసంభూతులు కాలేదు. తమ తప్పులను తాము తెలుసుకోవటం వలన, వాటిని దిద్దుకోవటానికి కృషిచేయటం వలన, వాటిని దాచుకోక పోవటం వలన, తమను తాము దిద్దుకోవటానికి ఎల్లప్పుడూ సంసీద్ధులుగా వుండటం వలన వారు దైవాంశ సంభూతులైనారు.

మరో వ్యక్తి ఆలోచనలు చెడవని, మనవి మాత్రమే మంచి ఆలోచనలని చెప్పటం, మన అభిప్రాయాలకు భీషణించున వాటిని కలిగి వున్నపారు దేశానికి శత్రువులని చెప్పడం దురలపాటు.

సహవరీత - అస్పుత్రత :

అసహనం అనేది కూడా ఒక హింసారూపం. నిజమైన ప్రజాస్వామిక భావన వృద్ధిచెందటానికి ప్రతిబంధకం. మనం నిజమైన ప్రజాస్వామిక స్ఫూర్తిని అలవరచకోవాలంటే మనం అసహన పరులుగా వుండకూడదు. అసహనం ఒకని లక్ష్మంలోగల విక్ష్యాస వాంఘను దెబ్బతిస్తుంది.

జతరులు మనలను చూస్తున్నట్లుగా మనల్ని మనం చూసుకోవటం మంచిది. మనం ప్రయత్నించినా, మనల్ని మనం సంపూర్ణంగా ఎన్నడూ తెలుసుకోలేము. మఖ్యంగా మనలోని దుష్టపోర్చ్చున్ని అసలు తెలుసుకోలేము. మనలను విమర్శించేవారిపట్ల ఆగ్రహం చెందకుండా వున్నప్పుడు ఆ పని మనం చేయగలుగుతాము. వారు ఏమి చెప్పినప్పటికే సహృదయంతో స్నేకరించాలి.

స్వేచ్ఛ - ప్రజాస్వామ్యం :

అంతర్గత ప్రమాదాలు లేనటువంటి మానవ వ్యవస్థ వుండదు. వ్యవస్థ ఎంత పెద్దదైతే దుర్యినియోగ అవకాశాలు అంత పొచ్చుగా వుంటాయి. ప్రజాస్వామ్యం గొప్ప వ్యవస్థ. అందువల్ల అది ఎక్కువగా దుర్యినియోగానికి గురి అయ్యే అవకాశముంది. కనుక దానికి పరిష్కారం ప్రజాస్వామ్యాన్ని తప్పించటం కాదు, దుర్యినియోగ అవకాశాన్ని కనీసస్థాయికి తగ్గించటమే.

ప్రజాస్వామ్యం సారాంశం ఏమంటే, అందరి సమిష్టి ప్రయోజనానికి సేవచేయటంలో అన్ని విభాగాల ప్రజల యావత్త భౌతిక, ఆర్థిక, ఆధ్యాత్మిక వనరులను సమీకరించే కళ, శాస్త్రం అని అర్థం.